

Marina
Pretković
– Iva Raič
Stojanović

Kako skrbiti za kulturnu baštinu u regiji

13. i 14. regionalni restauratorski kamp
(13th and 14th Regional Restoration Camps)
Gjirokastra, Albanija, 14. – 28. rujna 2013.
Jajce, Bosna i Hercegovina, 1. – 14. listopada 2013.
ORGANIZATOR Kulturna baština bez granica
(Cultural Heritage without Borders)

↑ Polaznici kampa pri zajedničkom radu,
SNIMIO Ajdin Kamber

U rujnu i listopadu 2013. godine održani su u Gjirokastru i Jajcu dvotjedni edukacijski programi organizacije Kulturna baština bez granica (Cultural Heritage without Borders – CHwB), koja aktivno djeluje

na području jugoistočne Europe. Nazvani “regionalnim restauratorskim kampovima”, održavaju se od 2007. godine, kada je uočena potreba usmjerene izobrazbe mladih stručnjaka u sferi zaštite kulturnoga naslijeđa.

↑ Rad na rekonstrukciji mlinice na Plivskom jezeru, SNIMIO: Ajdin Kamber

Ovi kampovi, već trinaesti i četrnaesti po redu, okupili su zamjeran broj polaznika iz svih zemalja regije – Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Crne Gore, Grčke, Hrvatske, Kosova, Makedonije, Rumunjske i Srbije – koji su tako imali priliku dobiti teorijsku i praktičnu poduku od brojnih lokalnih i inozemnih stručnjaka.

Organizator kampova, švedska nezavisna fondacija “Kulturna baština bez granica”, prisutna je u nama susjednim zemljama gotovo dva desetljeća. Osnovana je u jeku rata u Bosni i Hercegovini, kao odgovor na ondašnja surova razaranja pokretne i nepokretne kulturne baštine. Temeljeći svoje djelovanje na zasadama međunarodnih konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, organizacija je ustrajala na shvaćanju naslijeđa kao važna sudionika u “pomirbi, snaženju ljudskih prava te društvenom i privrednom razvitku”. U poratnom dobu, postojano je širila područja svojega

djelovanja, u doslovnom i prenesenom značenju, pa danas putem ureda u Stockholmu, Sarajevu, Prištini i Tirani vodi projekte kojima na čitavom zapadnom Balkanu nastoji na suvremene načine skrbiti o povijesnim kulturnim praksama i ostvarenjima, razvijajući svijest stručne i šire javnosti o značaju njihova opstanka. Uz nastavak rada na obnovi razrušenih i zapuštenih spomenika, sadašnje je težište stavljeno na povezivanje lokalnih i međunarodnih organizacija i institucija, preventivno konzerviranje građevina, razvoj inovativnih metoda interpretiranja baštine te na sustavnu edukaciju.

Edukacijski program organizacije, koji uz švedsku agenciju *Sida* financijski podupire i Europska komisija, zaista je iznimno sadržajan – samo u protekloj je godini održano šest regionalnih restauratorskih kampova, po dva u Albaniji i Bosni i Hercegovini te po jedan u Srbiji i na Kosovu. Kampovi su ponajviše namijenjeni polaznicima viših godina studija

i mlađim stručnjacima u područjima arhitekture, povijesti umjetnosti, arheologije, etnologije, konzerviranja, restauriranja i srodnih znanstvenih i umjetničkih disciplina. Oni nude produbljivanje znanja o restauratorsko-konzervatorskim teorijama i postupcima, ali i prigodu za nadziranu primjenu naučenog *in situ*. Djelujući u mjestima koji obiluju kulturnim vrednotama, poput gradova obuhvaćenih ovim osvrtom, sudionici stječu iskustvo neophodno za kvalitetan rad u struci, a ujedno doprinose kontinuitetu obnove naslijeđa zajednice u koju su uronjeni.

Gjirokastra, često nazivana “gradom u kamenu”, smještena je na samom jugu Albanije i godinama je uključena u projekte ove organizacije. Arhitektura povijesne jezgre odražava utjecaje albanske i osmanske kulture te je specifična upravo po njihovoj jedinstvenoj kombinaciji i dobroj očuvanosti, zbog čega je 2005. godine stavljena na UNESCO-ov Popis svjetske baštine. Premda

je navedeni status pokrenuo određene revitalizacijske procese, Gjirokastra se i dalje bori s nepovoljnim društvenim trendom iseljavanja stanovništva iz povijesne jezgre, koji je i uzrokom i posljedicom zapuštanja građevina. Regionalni restauratorski kamp koji se ondje održao vrijedan je primjer pružanja stručne podrške lokalnim vlastima i stanovništvu u njihovim nastojanjima da se kulturna baština grada očuva u svojoj povijesnoj cjelovitosti i uspješno prenese u suvremeni kontekst.

Predavanja održana u sklopu 13. kampa pružila su polaznicima važan teorijski okvir i smjernice za rad na pojedinim projektima. Kroz nekoliko tematskih blokova obuhvatila su širok spektar tema. Kao uvod u problematiku, regionalna koordinatorica organizacije Lejla Hadžić iznijela je iscrpan pregled povijesti i teorije arhitektonskog konzerviranja. Velik broj predavanja u nastavku bio je posvećen graditeljstvu Gjirokastre – tradicionalnim materijalima, tipologiji i formi

↓ Rad na obnovi drvenog stropa kuće Kokobobo u Gjirokastru, SNIMILA: Marina Pretković

lokalne arhitekture te njezinu širem prostornom kontekstu. O dokumentiranju građevina govorili su Rand Eppich iz španjolske tvrtke *Tecnalía* i Dick Sandberg, profesor na stockholmskom Kraljevskom institutu za tehnologiju, koji su predstavili principe, metode i tehnologije arhitektonskog snimanja u svrhu izvođenja konzervatorskih zahvata. Stručnjak za svjetsku baštinu Stephan Doempke obrazložio je postupke upisa kulturnog dobra na Popis svjetske baštine te djelatnosti pojedinih savjetodavnih tijela. Posljednji tematski blok bavio se interpretiranjem povijesnih mjesta, pri čemu su se istaknula izlaganja regionalne muzejske koordinatorice CHwB-a, Diane Walters. Naglasak je bio stavljen na kreativno promišljanje vrijednosti baštine te njihovo prezentiranje ciljanoj publici.

U radnom dijelu, sudionici kampa mogli su birati između šest ponuđenih projekata. Svaki projekt bio je specifična studija slučaja za koju je trebalo osmisлити primjereno rješenje obnove, interpretiranja i prezentiranja za lokalnu i širu zajednicu. Jedna se radna skupina bavila otkrivanjem i predstavljanjem povijesnih ruta na arheološkom području Antigoneje, dok je ostalih pet radilo na pojedinačnim povijesnim kućama odnosno obnovi pojedinih njihovih dijelova (stubišta, krova, ogradnog zida, stropa, vrata). To je uključivalo postupke konsolidiranja te, u nekim primjerima, rekonstrukcije, pri čemu su sudionici imali direktan doticaj s materijalima i potrebnim alatima. Kako je u prvome planu bila edukacija, cilj nije bio dovršiti svaki projekt, već podučiti mlade stručnjake praktičnim vještinama, dok će daljnji rad na projektu nastaviti polaznici sljedećeg kampa.

Regionalni restauratorski kamp u Jajcu započeo je tek koji dan nakon završetka onoga u Gjirokastru. Taj srednjobosanski grad, mjesto preplitanja izuzetnih prirodnih ljepota i višestoljetne čovjekove ostavštine, poslužio je kao idealan prostor za učenje o snazi ambijenta i potrebi njegova čuvanja. Nakon ratnih pustošenja, ali i mirnodopskog zanemarivanja staroga i često

nepromišljenog podizanja novoga, ta je potreba naglašena više nego ikada.

Kao i u Gjirokastru, i u Jajcu su izlaganja ponudila teorijsko-metodološku podlogu neophodnu za uobličavanje pristupa radnim zadacima. Nakon uvoda i predavanja koja su tematizirala urbanu morfologiju grada, teorijsku raspravu otvorilo je izlaganje Amre Hadžimuhamedović iz Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, koja je na primjeru Jajca ilustrirala značenje često rabljenog pojma *povijesni urbani krajolik*. Slijedila su izlaganja o vanjskim učincima skrbi o kulturnoj baštini – Dick Sandberg sagledao je doprinos restauriranja građevina sveukupnoj brizi o okolišu, a profesor Ekonomskog fakulteta u Sarajevu Almir Peštek iznio je razmišljanja o ekonomskim dobicima arhitektonskih obnova. Tehničkim stranama konzerviranja posvetili su se Mustafa Humo i Salko Kulučija iz mostarske tvrtke *Interprojekt*, govoreći o geofizičkim istraživanjima i metodama stabiliziranja ziđa, te Andrew Shepherd, voditelj studijskog programa arhitektonskog konzerviranja pri *Architectural Association School of Architecture* u Londonu, s izlaganjima o konzervatorskim pristupima žbuci i kamenu. Na koncu, za spomenuti je predavanje programskog koordinatora CHwB-a Jonathana Eatona, koji je razmotrio suvremene načine interpretiranja i predstavljanja različitih vidova kulturne baštine.

Praktični dio kampa odvio se kroz tri konceptijski različita projekta. Prva skupina polaznika bila je zadužena za lokalitet Mlinčići na Plivskom jezeru, neobično slikovit predio jajačke okolice u koji je uklopljeno dvadeset malenih mlinica građenih u drvu. Nakon što su godine 2011. četiri mlina stradala u požaru, odlučeno je rekonstruirati izgubljeno. Zadatak skupine bio je pomno upoznati strukturu i način gradnje mlinica, načiniti detaljne arhitektonske nacрте za rekonstruiranje jedne od njih i, najzad, iznova je sagraditi koristeći tradicionalne tehnike tesarskog zanata. Druga skupina radila je na arhitektonskom dokumentiranju četiristoljetne kuće smještene u srcu Jajca. Kombinirajući uvriježene i

nove metode snimanja, polaznici su izradili nacрте postojećeg stanja oronule građevine, nužne za planiranje njezine buduće sanacije. Treća skupina polaznika bavila se kreiranjem strategije tumačenja kulturnog naslijeđa Jajca djeci osnovnoškolske dobi. Pri tome, nastojali su iznaći pristupačan i interaktivan način podučavanja djece vrijednostima njihova grada.

Organizacija “Kulturna baština bez granica” svojim je edukacijskim programom oformila prijeko potrebnu regionalnu platformu za usavršavanje mladih stručnjaka u raznovrsnim područjima zaštite kulturnoga naslijeđa. U našoj je regiji briga o baštini, u cijelosti ili posredno, temom mnogih visokoškolskih programa (u hrvatskoj sredini na um padaju studiji konzerviranja i restauriranja umjetnina, arhitekture, povijesti umjetnosti, arheologije, etnologije i kulturne

antropologije, muzeologije i upravljanja baštinom te baštine i turizma). Međutim, uz dragocjene izuzetke mahom onih koji se bave pokretnim dobrima, ti studiji tek sporadično uspostavljaju međusobnu suradnju i ostvaruju kontakt sa stručnom i širom društvenom javnošću. Regionalni restauratorski kampovi, u tome smislu, dobrodošla su dopuna formalnom obrazovanju, koja omogućuje mladim stručnjacima stjecanje praktičnih iskustava i pospješuje njihovo povezivanje s kolegama različitih profila iz različitih sredina. Pružajući kontinuiranu skrb povijesnim tragovima ljudskog stvaralaštva, polaznici kampova pridonose očuvanju tradicija lokalnih zajednica, koje u našoj regiji tako lako padaju u zaborav. Zbog svega rečenog, za poželjeti je da se ovaj vrijedni program uspješno nastavi i u budućnosti. ✕